

OD ISTOG PISCA

MINHEN
KONKLAVA
OFICIR I ŠPIJUN
DUH
ARHANGELSK
POMPEJA
ENIGMA
OTADŽBINA

TRILOGIJA CICERON:

DIKTATOR
LUKSTRUM
IMPERIJA

DRUGI SAN

ROBERT HERIS

Prevela
Tatjana Bižić

■ Laguna ■

Naslov originala

Robert Harris

THE SECOND DREAM

Copyright © Canal K 2019

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Semu

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sve do konca prvog razdoblja novog veka zapadni Evropljani su manje-više svake večeri prolazili kroz dva glavna intervala sna... Prvi interval je obično nazivan prvi san, a onaj za njim drugi ili jutarnji san... Obe faze su vremenski trajale podjednako, pri čemu bi se ljudi probudili oko ponoći, pre nego što se vrate počinku.

Artur Rodžer Ikirč, *Na kraju dana: istorija noći*

Bilo je nemoguće iskopati rupu dublju od tridesetak centimetara, ili možda pola metra, ma gde u baštama ili poljima oko grada a da ne naiđete na nekog visokog vojnika Carstva koji je ležao tamo u spokojnom, neometanom snu hiljadu i po godina. Nalazili su ih uglavnom na boku, u ovalu izdubljenom u kredi, kao piliće u ljusci jajeta, kolena privučenih do brade, ponekad s preostatkom koplja u pregibu ruke, s fibulom ili brošem na grudima ili čelu, urnom uz kolena, ćupom uz grlo, bočicom uz usta... Oni su živeli tako davno, njihovo se doba toliko razlikovalo od današnjeg, njihove nade i motivi bili su toliko udaljeni od naših da se jaz između njih i živućih sada čini preširok da bi ga premostio makar duh.

Tomas Hardi, *Gradonačelnik Kasterbridža*

PRVO POGLAVLJE

Skrivena dolina

KASNO POSLE PODNE u utorak 9. aprila godine našeg vaskrslog Gospoda 1468. jedan usamljeni putnik na konju mogao se videti kako oprezno bira put preko divljih močvara one prastare oblasti na jugozapadu Engleske znane još od saksonskih vremena kao Veseks. Ako su se na licu tog mladića i videle teške brige, možemo sasvim verovati da je za to postojao dobar razlog. Već više od sata nije video ni živu dušu. Uskoro će i suton, a ako ga uhvate napolju posle noćnog časa, preti mu noćenje u zatvoru.

Zastao je da pita za put u Aksfordu, pijlačnom gradiću, gde je družina muškaraca neotesanog lika pila ispred gostionice pod firmom labuda. Pošto su razmenili podrugljive osmehe zbog strančevog naglaska, i malo oponašali njegov gospodski izgovor, uveravali su ga da će stići pravo kuda je pošao ako samo jaše ravno ka zapadu. U njemu je sad počinjala da se rađa sumnja da je to bila još jedna neslana šala ovdašnjeg sveta. Čim je minuo pored visokih zidina gradskog zatvora, gde su povešani prestupnici trulili u kavezima, pa prešao reku i zašao u otvoren predeo, tmasti oblaci navukli su se na zapadu i zaklonili sunce na zalasku. Iza njega je visoki zvonik aksfordske

crkve odavno već potonuo iza vidokruga. Ispred njega je put vijugao i uranjao među nenastanjene prevoje pod tamnom šumom i pojaseve pustopašnog vresa prošarane žutilovkom, a onda nestajao u sumraku.

Malo kasnije, sve se sasvim umirilo, što u tim krajevima često predskazuje promenu vremena. Ptice su se učutale, pa čak i ogromne riđe lunje, čiji su ga neskladni, prodorni krici progonili miljama. Hladno pramenje vlažne sive magle lebdelo je nad pustarom i uvijalo se oko njega i on je, prvi put otkako je pošao tog jutra, osetio potrebu da se naglas pomoli svom svecu zaštitniku, koji je na ramenima preneo Hrista preko reke.

Posle nekog vremena put je pošao uz jednu šumovitu padinu. Kako se uspinjao, tako se sužavao, sve dok se nije pretvorio u puku kolotečinu – dve brazde u smeđoj zemlji ovlaš pokrivenoj kamenjem, krhotinama mekanog plavog škrljica i žutog šljunka izrivenog tragovima kiša. Strmi obronci s obe strane odisali su mirisom divljih trava – plućnjaka, matičnjaka, srcolista – dok mu se granje spuštalo tako nisko nad glavom da je morao da se saginje i sklanja ga rukom, stresajući pritom čitave male, hladne vodopade, koji su mu kvasili glavu i slivali mu se u rukav. Nešto je zakričalo i sevnulo zeleno kroz suton, a njemu je srce skočilo u grlo, iako je gotovo smesta shvatio da posredi nije ništa zlokobnije nego najobičniji papagaj. Sklopio je oči od olakšanja.

Kad ih je ponovo otvorio, ugledao je pred sobom nešto smečkasto. Najpre je pomislio da je palo deblo. Obrisao je lice rukavom i prignuo se u sedlu. Nekakva prilika u konopljanjoj halji, s kukuljicom kao u monaha, gurala je pred sobom ručna kolica. Kristofer zari kolena u slabine svojoj kobili i potera je napred. „Bog bio s tobom!“, doviknu on neobičnoj prikazi. „Stranac sam ovde.“

Prikaza pogura kolica još jače, praveći se da ga nije čula, pa je bio primoran da projaše mimo nje. Obrnuo je konja i preprečio usku stazu. Kolica su bila puna bala vune, zapazio je.

Popustio je uzice oko vrata na ogrtaču. „Ne mislim ti nikakvog zla. Kristofer Ferfaks se zovem.“ Povukao je naniže navlašeno sukno i pridigao bradu da pokaže belo platno oko vrata. „Božji sam čovek.“

Mokro i mršavo muško lice upilji se u njega kroz kišu. Polako i preko volje čovek povuče kapuljaču i pokaza potpuno ćelavu glavu. Voda se slivala s temena što se sjajilo i na kome se izvijao krvavocrven mladež u obliku polumeseca.

„Ide li se ovim putem do Adikot Sent Džordža?“

Čovek je počeo mladež i priškiljio kao da ulaže silan napor da se priseti. Naposletku reče: „Oš da rekneš *Adkat*?“

Na to mu Ferfaks, sav pokisao i na ivici strpljenja, odgovori: „Da, u redu dakle – *Adkat*.“

„Jok. Ima račvanje, prošô si ga ima pola milje. Trebô si onim drugim krakom.“ Čovek ga odmeri od glave do pete i prepreden izraz mu se prišunja na lice – sporo seljačko lukavstvo, kao da procenjuje kakvo grlo na stočnoj pijaci. „Mlad si ti za taj posô.“

„Dovoljno star ipak, ja mislim.“ Ferfaks se prisili da se osmehne. „Mir neka je s tobom.“

Povukao je uzde i okrenuo svoju vremešnu zekastu kobilu, pa pojahao oprezno nazad raskvašenim putem dok nije pronašao račvanje. Bilo ga je gotovo nemoguće uočiti, osim ako je čovek naročito upozoren da ga traži. Znači, oni pokvarenjaci u Aksfordu stvarno su hteli da se izgubi – nikad se ne bi usudili da izvedu tu zvrčku da su znali da je sveštenik. Moraće da kaže ovdašnjim šerifima. Da, kad se bude vraćao kući, tačno će to uraditi. Srućice im na tupave seljačke glavurde svu težinu zakona – zatvor, globu, dan u kladama dok ih svet gađa kame-nicama i govnicama...

Ova druga staza bila je još strmija. Prastaro drveće s obe strane, s kog lišće još nije ni počelo da opada, nadvijalo se svega metar-dva nad njegovom glavom, kao da se prigiba većajući. Prepletено granje zaklanjalo je svu svetlost. U tom vlažnom

tunelu noć kao da je već bila pala. Kobila se okliznula i nije htela dalje da ga nosi. Zagrljio ju je oko vrata i prošaputao joj na uvo: „Hajde, Mej!“ , ali ona je bila mrzovoljan stvor i s godinama je postala tvrdoglava, mula više nego konj, te je na kraju morao da sjaše i da je vodi.

Peške se osećao još ugroženiji. U kesi je imao dvadeset funti za putne troškove, dekan mu ih je sinoć odbrojao novčić po novčić, a mnogo je putnika ubijeno i zarad pola od toga. Čizme su mu proklizavale po blatu dok je vukao kobilu za uzde. Silna šala, mislio je gorko. Biskup se retko kad osmehne, ali ne znači da je sasvim lišen izvesnog smisla za humor. Da pošalje čoveka trideset milja, na sam kraj dijeceze, po takvom poslu, pa još na ragi...

Zamišljao je svoju sabraču okupljenu, po običaju, rano na večeru – posedali su na duge klupe u kapitularnoj dvorani, ispred ogromnog ognjišta, biskup je naklonio uzanu, prosedu glavu da se pomoli, lice mu i naspram plamena ima boju ostrige, u sitnim crnim očicama palaca jezičak pakosti. „Naposletku, molimo se za brata našega u Hristu Kristofera Ferfaksa, koji noćas služi našoj svetoj majci crkvi... u dalekoj zemlji!“

Učinilo mu se da nekakav pogani potok tu negde u blizini grgoće od smeha.

Tada, kad je već počeo da očajava, bleđa se svetlost ukaza na kraju zarasle putanje i pošto se još nekoliko minuta umorno vukao, izbio je, pri poslednjim ostacima dnevne svetlosti, na greben brega. Sleva mu se spuštao strm obronak. Na poljanicama ograđenim niskim suvozidom video je nekoliko raštrkanih krava, ovaca i koza. Zima je razvodnila boju rasklimatanih drvenih štalica do nijanse kalaja. U dnu doline, na oko milju udaljena, proticala je reka, a most je vodio preko nje. Odmah uz reku se jedna mala naseobina s uglavnom slamnim krovovima okupila oko četvrtastog kamenog crkvenog tornja. Tu i tamo su se sivobeke perjanice dima uzdizale i razlivala na tamnijem sivilu neba. Oblaci nad okolnim brdima bili su niski i hitri, kao

talasi što beže pred burom na pučini. Kiša je prestala. Učinilo mu se da oseća miris dima iz dimnjaka. Zamišljao je svetlost, toplotu, društvo, hranu. Na vlažnom, osveženom večernjem vazduhu živnuo je duhom. Čak se i Mejino raspoloženje popravilo dovoljno da mu dopusti da ponovo uzjaše.

Bilo se već gotovo smrklo kad je ukasao u središte sela. Mejine potkovice su klopotala po zalučenom kamenom mostu, a zatim šljapkale blatnjavom uskom ulicom. Uzdignut na konju mogao je da osmotri belo okrečene kućice s obe strane. Neke su ispred imale bašticu, s belom drvenom ogradom. Većina je izlazila pravo na ulicu. U dva-tri prozora sijala je sveća; u jednom je ugledao bleđo lice kao pun mesec, koje je brzo zaklonila navučena zavesa. Stao je pred natkrovljenom kapijom crkvenog dvorišta i osvrnuo se oko sebe. Popločan puteljak vodio je kroz groblje do crkvene porte; ta crkva je, pretpostavio je, stajala tu na toj zemlji duže od hiljadu godina; hiljadu i po, verovatnije. Na tornju je na pola koplja mlitavo visila pokisla belo-crvena zastava Engleske i Svetog Džordža.

Na suprotnoj strani groblja, iza zida, nalazila se ruševna kuća na sprat zakrovljena slamom. Kad je pažljivije pogledao, na pragu je video ispijenu žensku priliku u crnini. Žena je držala fenjer i gledala u Kristofera. Nekoliko trenutaka su se tako gledali preko nadgrobnog kamenja zaraslog u lišajeve. Onda je žena malo podigla fenjer i mahnula njime. Kristofer je podigao ruku da je pozdravi, pa obo kobilu i objahao oko groblja, ka prilici koja ga je čekala.

DRUGO POGLAVLJE

Otac Ferfaks se upoznaje s ocem Tomasom Lejsijem

ŽENA GA JE povela na sprat, da odmah vidi oca Lejsija. Jedva da je stigao i da spusti torbu u hodniku, skine promoćeni ogrtač i izuje blatnjave čizme pre nego što će, sav ukočen i iskrivljenih nogu od dugih sati provedenih u sedlu, poći za njom uz uske drvene stepenice.

Izvestila ga je, preko ramena, da je ona gospođa Agnes Bad, domaćica oca Lejsija, i da ga je izgledala ceo dan. Ispod poštovanja s kojim mu se obraćala slutio se nagoveštaj prekora.

Morao je da sagne glavu da bi ušao na niska vrata. Soba je bila hladna i mirisala je na živi kreč. Kroz širom otvoren prozor ulazio je modrikasti sumrak; na daščanom podu pod njim skupila se kišnica. Poklopac crnog kovčega stajao je prislonjen uz komodu. Sam kovčeg je ležao na krevetu. Na noćnim stočićima s obe strane krevetskog okvira od punog drveta stajala je po jedna sveća, a uz njih još knjiga i naočari, kao da je pokojnik upravo prestao da čita. Sveće su treperile na promaji.

Kristofer je oprezno prišao kovčegu i zavirio. Leš, dugačak i tanak, položen u piljevinu i čvrsto umotan u pokrov od platna belog kao papir, ličio je na lutku iz koje samo što se nije razmotaio leptir. Lice je bilo pokriveno belom čipkanom maramicom.

Kristofer pogleda u domaćicu. Klimnula je glavom. Uhvatio je oba gornja kraja maramice po jednim palcem i kažiprstom i otkrio lice.

Za svog kratkog veka već se nagledao leševa. U Engleskoj ih je u to vreme bilo gotovo nemoguće izbeći. Visili su u gvozdenim kavezima, kao oni bedni osuđenici u Aksfordu, da preplaše sklone bezakonju. Pojavili bi se preko noći u dovracima kuća ili negde na pustolini, naročito zimi, pa bi tu i ležali dok neko ne bi zadao sebi truda da plati čoveku koji noću odnosi izmet da ih ukloni. Za vreme nedavnog naleta tifusne groznice davao je poslednje pomazanje novorođenčadi čijim babama i dedama samo što je sklopio oči, ali ovakav leš nikad nije video. Nos je bio slomljen, na očima masnice, preko čela duboka posekotina, desno uvo unakaženo, kao da je polovina odgrizena. Iako je uloženo truda da se povrede prikriju belim olovnim prahom, ipak su se zelenkasto providele kroz njega. Utisak je bio groteskan. Neuobičajeno za svešteno lice, Lejsi nije imao bradu, samo sedu čekinju.

Saginjući se da ga blagosilja i dotičući mu čelo, Ferfaks oseti truležni zadah raspadanja, pa brzo uzmače. Starom svešteniku je već uveliko bilo vreme da počiva u grobu.

„Koliko ima da je mrtav?“

„Nedelju dana, oče. Nije bilo hladno vreme.“

„U koliko je sati sahrana?“

„U jedanaest, gospodine.“

„Neće biti ni časka preuranjena, plašim se.“ Vratio je maramicu na izubijano lice, odstupio, pa napravio znak krsta nad pokojnikom. „Pokoju mu duši. Verni rob Božji nek počine u naručju Hristovom. Amin.“

„Amin“, rekla je domaćica.

„Dođite, gospođo Bad, da zatvorimo kovčeg.“

Preneli su teški poklopac do kreveta i položili ga na kovčeg. Dobar, jednostavan tesarski rukorad, pomislio je Ferfaks, čestita engleska hrastovina ofarbana crno, jedini ukras mesingane

drške sa strane, zatvara se dovoljno čvrsto da se ne oseća miris raspadanja. Agnes je iz pojasa izvukla krpu pa obrisala kovčeg. Počutili su nad njim nekoliko trenutaka, a onda je ona primetila baricu kišnice pod prozorom. Progundala je nešto, pa otišla da je obriše. Krpu je iscedila napolje u vrt. Kad je pružila ruku da zatvori prozor, on joj reče: „Bolje je možda da ostane otvoren.“

Pošto su izašli na stepenište, on izvadi svoju maramicu, pretvarajući se da briše nos. Još je u grlu osećao ukus mrtvačevog zadaha. „One povrede na licu...? Kako se jadni čovek onako ispovređivao?“

„Pao je, gospodine.“

„Redak nekakav pad, svakako.“

„Sa stotinu lakata visine, kažu.“

„Ko kaže?“

„Oni što su ga našli, gospodine – kapetan Henkok, gospodin Kifer, crkvenjak, i gospodin Gan, kovač, među ostalima.“

„U koje je doba dana to bilo?“

„Izašao je iz parohijskog doma u prošli utorak posle podne, sa ašovom, u radnim čizmama, i više se nije vratio. Pošli su da ga traže i doneli su telo u sredu uveče.“

„Često je išao peške?“

„Jeste, gospodine. Uglavnom je svuda išao peške. Retko je kad jahao. Prestao je da drži konja pre nekoliko godina.“

Otpratila ga je niz stepenice u primaću sobu, gde je gorela oskudna vatra, nemoćna da otera hladnoću. Sto je bio postavljen samo za jedno.

„Radi ste večeri, oče?“

Pre sat vremena umirao je od gladi, sad mu se od same pomisli na hranu prevrtao želudac. „Da, hvala. Moram samo najpre da se postaram za konja.“

Vratio se kamenim hodnikom, smišljajući već kako da umakne odavde. Trudio se da se seti kako li se beše zvala ona gostionica kod koje je zastao ispred Aksforda. *Labud*, tako je.

Ako je sahrana u jedanaest, mogao bi već u jedan da pođe iz sela i da bez muke stigne do *Labuda* još pre večere.

Na kućnim vratima bio je debeo katanac, blistav, nov. Otvorio je vrata i izašao u mali vrt. Vlažno, prozračno veče mirisalo je na mokru travu i naloženo drvo. Mej nije bilo. Ostavio ju je privezanu uz kapiju. Zar je nije dobro vezao? Zagledao se ka selu po kome je pao mrak. Nigde svetla. Duboka seoska tišina pritiskala mu je uši kao čepovi od pamuka.

Agnes mu reče iza leđa: „Ne brinite, oče.“ Poskočio je kad je njen glas narušio tišinu. „Biće da je Rouz odvela konja u štalu.“

„Vrlo ljubazno. Zahvalite joj u moje ime, molim vas.“

Osećao se malčice žacnut, mada nije mogao sasvim tačno da odredi razlog. Uzevši torbu iz hodnika, vratio se za domaćicom u primaću sobu.

„Dakle, gospođo Bad“, rekao je trudeći se da mu glas bude poslovan, „potrebno je da rešimo nekoliko pitanja, ako dozvoljavate.“ Spustio je torbu na sto i pronašao u njoj kutiju s perom i nekoliko listova papira. „Pre svega ostalog...“ Osmehnuo joj se ne bi li joj razbio napetost. „Ima li mastila gde u kući?“

„Na kakva pitanja mislite?“ Izgledalo je kao da je na oprezu. Ferfaks se upita koliko li joj je godina. Pedeset, možda. Žučkastog tena, neuglednog lica, već osedela, pocrvenelih očiju, verovatno od plača. Kako ostarimo od jada, pomislio je s iznenadnim sažaljenjem; kako postanemo ranjivi, bedni smrtni stvorovi, ispod naše tašte, prividne pribranosti.

„Deo je mojih zaduženja da održim ocu Lejsiju posmrtno slovo – nije to lak zadatak ni kad ste poznavali pokojnika, ali je još nezgodniji ako ga nikad niste upoznali.“ Govorio je kao da mu je ta teškoća vrlo znana, iako zapravo nikad u životu nije obavio sahranu niti održao posmrtno slovo. „Potrebne su mi neke najprostije činjenice. Dakle – mastilo? Pretpostavljam da je jedan sveštenik svakako imao mastila u kući?“

„Jeste, imao je, gospodine, koliko god volite.“ Činilo se da se uvredila. Otišla je potom nekuda, valjda da donese mastila.

Ferfaks je seo za sto, stegnuo ga šakama, pa razgledao prostoriju oko sebe. Iznad ognjišta je visio prost drveni krst. Pri svetlosti sveća zidovi su izgledali turobno narandžastosmeđi i bili su uočljivo nakošeni, a tavanica ispupčena u sredini, pa ipak je čitava soba stvarala utisak silne stamenosti i starine, kao da se staložila pre mnogo vekova i sad više ništa ne može da je pomeri. Zamisljao je pokolenja sveštenika koji su sedeli na ovom istom mestu – bilo ih je desetine, verovatno – baveći se tiho Božjim poslom u ovoj zabačenoj dolini, neznani i zaboravljeni. Pomisao na tu pobožnost kojoj niko nije odao slavu ulila mu je smernost, pa je kad se Agnes vratila pokušao da smernost i ispolji, prinevši joj stolicu da sedne naspram njega i obraćajući joj se ljubaznim glasom.

„Oprostite – trebalo bi da mi je poznato – ali koliko je dugo otac Lejsi bio sveštenik ovde?“

„U januaru su se napunile trideset dve godine.“

„Trideset dve godine? Još malo pa trećinu stoleća – ceo jedan životni vek!“

Retko kad je Ferfaks čuo da je neko služio toliko dugo. Zamoćio je pero u mastionicu i pribeležio taj podatak. „Imao je rodbine?“

„Brata, ali on je umro još pre mnogo godina.“

„Koliko ste dugo vi bili u službi kod njega?“

„Dvadeset godina.“

„Vaš muž isto?“

„Ne, gospodine, ja sam odavno udova, imam samo sestričinu – Rouz.“

„Onu što je zbrinula mog konja?“

„Živi ovde s nama u parohijskom domu – sa mnom, moraću naučiti da govorim.“

„Šta će biti s vama dvema sad posle smrti oca Lejsija?“

Njemu na nepriliku, njoj podoše suze na oči. „Ne bih umela da kažem. Desilo se tako iznenada, nisam ni o čemu još razmišljala. Možda će nas novi sveštenik zadržati.“ Gledala ga je s nadom. „Hoćete li vi preći ovamo, gospodine?“

„Ja?“ Ferfaks samo što se nije naglas nasmejao toj besmislenoj pomisli da bi on mogao da se zakopa na ovakvom jednom mestu, ali je shvatio koliko bi neuljudno to bilo, pa se obuzdao. „Ne, gospođo Bad, ja sam najniži među biskupovim osobljem, imam zaduženja u katedrali. Dobio sam samo zadatak da sahranim oca Lejsija. Izvestiću, međutim, dijecezu o stanju ovde.“ Pribeležio je još nešto, pa se naslonio na stolici. Sisao je vršak pera, proučavajući pogledom Agnes. „Zar ne bi neki ovdašnji sveštenik mogao da preuzme službu oca Lejsija?“

Isto je to pitanje postavio i biskupu Polu juče, kad mu je dodeljen ovaj zadatak – sročio je pitanje diplomatski, naravno, jer biskup nije bio čovek koji bi dopustio da se njegova naređenja preispituju. Biskup je stisnuo usne, a onda se zadubio u papire pred sobom, promrmljavši nešto o tome da je Lejsi bio čudak, neomiljen među susednim sveštenicima.

„Poznavao sam ga dok sam bio mlad. Bili smo zajedno u semeništu. Putevi su nam se kasnije razišli.“ Tada je pogledao Ferfaksa pravo u oči. „Ovo ti je dobra prilika, Kristofere. Jednostavan zadatak, a ipak iziskuje izvesnu diskreciju. Trebalo bi sve da obaviš za dan. Uzdám se u tebe.“

Agnes je oborila pogled na svoje ruke. „Otac Lejsi nije imao nikakva posla s parohijskim sveštenicima po okolnim dolinama.“

„Zašto ne?“

„Išao je svojim vlastitim putem.“

Ferfaks se napregnuto namršti i prignu se malo napred, kao da je nije dobro čuo. „Izvinite, nisam razumeo. 'Išao je svojim vlastitim putem?' Postoji valjda samo jedan put – pravi put? Sve je drugo jeres.“

I dalje je izbegavala njegov pogled. „Ne mogu pravo da vam odgovorim, oče. Takva su pitanja izvan mog domašaja.“

„U kakvim je odnosima bio s parohijanima. Je li bio omiljen među pastvom?“

„O, jeste.“ Zastala je. „Među većinom.“

„Ne među svima?“

Ovog mu puta nije odgovorila. Ferfaks je spustio pero i protrljao oči. Odjednom ga je savladao umor. Dobro, ovo mu je kazna što se gordio biskupovom naklonošću: jahao je osam sati da bi sahranio nekakvog neznatnog sveštenika, jeretika, moglo bi biti, koga dobar deo njegovih parohijana, po svemu sudeći, nije voleo. Bar može da mu održi kratko posmrtno slovo. „Mogao bih, valjda“, rekao je sumnjičavo, „da govorim uopšteno – o životu dobro proživljenom u službi Božjoj, i tako dalje. Koliko je imao godina?“

„Star je bio, gospodine, ali pri snazi. Pedeset šest mu je bilo.“

Ferfaks je računao. Ako je Lejsi ovde proveo trideset dve godine, morao je doći s dvadeset četiri – tačno je toliko njemu sada. „Adikot je znači jedina parohija u kojoj je služio?“

„Jeste, gospodine.“

Ferfaks je pokušao da zamisli sebe na mestu starog sveštenika. Da ga neko posadi na jedno ovako tiho mesto, poludeo bi, bio je siguran u to. Možda se s proticanjem godina upravo to i dogodilo. Dok se Pol uzdizao do prestiža, Lejsi je ostavljen da trune ovde. U osami je srce idealiste usahnulo i zatrovalo se čovekomrštvom. „Trećina stoleća! Mora biti da mu se dopadalo ovde.“

„O, da, voleo je ovde. Nikada ne bi otišao.“ Agnes ustade. „Gladni ste, sigurno, oče. Spremila sam nešto da pojedete.“

TREĆE POGLAVLJE

*Ferfaks se rano povlači na počinak
i otkriva nešto uznemirujuće*

AGNES MU JE poslužila jednostavnu večeru, varivo od zečetine i ovčjeg srca i vrč jakog crnog piva, koje je, kako mu je rekla, otac Lejsi sam vario. Ferfaks ju je pozvao da mu se pridruži, ali se ona izvinila, mora da pripremi daću, rekla je. Od Rouz i dalje nije bilo ni traga ni glasa.

Ferfaks je najpre samo mrljavio hranu, ali usled nekakvog čudnog paradoksa probave, sa svakim bezvoljnim zalogajem apetit mu se budio, pa se na kraju pošteno najeo. Obrisao je usta maramicom. Svako iskustvo ima nekakvu svrhu, znanu samo Gospodu. Mora da izvuče najbolje što može iz ove situacije. Biskup bi to od njega očekivao, a u najmanju ruku, imaće bar dobru priču da ispriča za večerom u kapitularnoj dvorani.

Bacio je još jednu cepanicu na vatru ne bi li ublažio hladnoću, pa se vratio za sto, sklonio tanjir na stranu i izvadio svoju Bibliju i molitvenik. Kresnuo je šibicu, pripalio lulu i zavalio se u stolici. Prvi put je tada obratio pažnju na mastionicu – bočicu s mastilom, zapravo. Uzeo ju je i prineo sveći. Bila je neobične izrade, tri palca visoka, palac široka, od debelog prozirnog stakla, rebrastih bokova. Dve trećine dna bile su tako izdubljene da mastilo može zgodno da se skuplja u tom rezervoarčiću.

Ferfaks nikad nije video ništa slično. Bočica je očigledno bila vrlo stara. Upitao se kako li je dospela u ruke starom svešteniku.

Spustio ju je pa počeo da piše.

Ništa nije narušavalo tišinu osim kucanja stojećeg sata u hodniku. Zadubio se u posao. Poslednje što je Hrist pre uspenja naložio apostolima bilo je da ostanu u gradu i čekaju, predani razmišljanjima, dolazak Gospodnji. Zar nije Lejsi uradio upravo to? Ostao smerno tu gde mu je dodeljeno mesto i čekao da se Bog ukaže? Mogao bi nešto da izvede iz toga?

Posle sat vremena otprilike Agnes je došla da raspremi sto. Kad se vratila iz kuhinje, saopštila mu je da se povlači na počinak. „Pripremila sam vam postelju u radnoj sobi oca Lejsija.“

Obišla je prostoriju gaseci sveće. Ferfaks se pitao koliko li je sati. Devet? U taj bi se čas obično on i ostali okupljali u Marijinoj kapeli na večernje, ali mada je ovo bio preuranjeni polazak na spavanje, nije prigovarao. Može posmrtno slovo da dovrši i ujutru. Osim toga, pošao je iz Eksetera odmah pošto je svanulo i kosti su ga bolele od umora. Vratio je stvari u torbu i istresao lulu u ognjište.

Radna soba je bila manja i pretrpanija od primaće. Agnes je unela dve sveće i stavila jednu na ivicu pisaćeg stola. Domaći loj je šištao i prskao, osvetljavajući žutim sjajem kauč s tanušnim jastukom i prekrivačem sašivenim od krpica – nema sumnje da ga je šila parohova domaćica u beskrajnim zimskim večerima. U senkama izvan domašaja sveće naslućivale su se police pune knjiga, papira i ukrasa. Zaveses su već bile navučene.

„Biće vam udobno ovde, nadam se. Gore su samo dve sobe – Rouz i ja smo u jednoj, a u drugoj leži paroh. Možemo, doduše“, dodala je, „da ga premestimo na pod ako vam je draže.“

„Ne, ne“, brže-bolje odvrati on, „ovo mi sasvim odgovara. Ionako je samo na jednu noć.“ Seo je na kauč. Bio je tvrd i nije se ugibao pod njim. Ferfaks se osmehnu. „Posle ovakog napornog dana, mogao bih, kunem se, da zaspim i stojeći. Bog neka vas čuva, gospođo Bad.“

„Vas isto, oče.“

Osluškiavo je dok je zaključavala kućna vrata, a onda škriptanje dasaka dok se pela na sprat. Koraci su mu prošli iznad glave. Pomolio se (*U ruke tvoje, Gospode...*), pa legao. Odmah zatim je opet ustao. Litar sveštenikovog jakog piva pritiskao mu je bešiku i morao je hitno da se olakša. Pipao je ispod kauča ne bi li našao noćni sud, ali napipao je samo paučinu.

Uzeo je sveću i izašao u hodnik. Čizme su mu bile pored prednjih vrata. Poneo ih je pored primaće i radne sobe ka zadnjem delu kuće. U kuhinji se još zadržao topli miris pečenog testa. Razne posude stajale su pokrivene muslinskim krpama – sigurno je to Agnes pripremila jela za daću. Ferfaks je seo na stolicu pored zadnjih vrata i navukao čizme.

Napolju su vladale potpuna tama i tišina. Naviknut na zvona koja su odzvanjala sate i osvetljenost katedralnog grada, na noćne molitve i šum koraka, zvuke koji su pratili mornare s dokova uz Lamanš u begu od šerifa u noćnom obilasku, osetio je kako ga gotovo hvata vrtoglavica od tog ništavila – kao da je kročio na samu ivicu večnosti.

*A zemlja bješe bez obličja i pusta, i bješe tama nad bezdanom.*¹

Uzaludno je bilo tražiti nužnik. Prešao je nekoliko koraka, stavio svećnjak na mokru travu, zadigao mantiju, svukao gaće, raskoračio se i pišao ne videći u šta. Jak mlaz je stvarao zvuk dobovanja, jasno prepoznatljiv, koji se sigurno čuo sve do suprotnog kraja doline, a kamoli gore na spratu. Zamislio je kako su se Rouz i Agnes preplašeno šćućurile i opet je morao da se savlađuje iz sve snage da ne prasne u smeh.

Otresao je ud, namestio odeću, uzeo sveću, pa se vratio kroz travu do vrata. Drvo je bilo staro koliko i kuća, ali brava je bila nova, primetio je, isto kao i ona na prednjim vratima. Kao i

¹ Postanje 1:2, prema prevodu Karadžić–Daničić. Svi dalji citati iz Biblije takođe su navedeni prema Karadžićevom i Daničićevom prevodu. (Prim. prev.)

mnogi ljudi iz grada, i on je gajio romantičnu zabludu da svet na selu nikada ne zaključava vrata. Očigledno to nije važilo u Adikot Sent Džordžu.

Vratio se u radnu sobu, svukao mantiju, bacio se na kauč i zaspao istog časa.

Nešto ga je probudilo. Nije bio siguran šta. U sobi je vladala takva pomrčina da je bilo svejedno jesu li mu oči otvorene ili zatvorene. Bilo je to zastrašujuće, kao da je oslepeo, ili kao da je živ sahranjen. Ako mu je sveća dogorela, razmišljao je, onda je sigurno prošlo nekoliko sati, pa ga je telo kao i obično probudilo posle prvog sna.

Pomislio je da je čuo muški glas kako govori nešto što nije uspevao da razazna. Napregnuo se osluškujući. Nastalo je zatišje, a onda ga je čuo ponovo. Propeo se na lakat. Drugi glas je prekinuo prvi. Dvojica muškaraca su razgovarala – ovdašnje kotrljavo narečje, sa skraćenim samoglasnicima, tiho, nerazgovetno, gotovo pevušavo, kao bruj pčela. Bili su mu tačno pod prozorom.

Ustao je s kauča i stajao zanoseći se na trenutak, trudeći se da se snađe. Pošao je napred, mic po mic, i smesta udario kolonom u ivicu pisaćeg stola. Zaustio je da nešto opsuje, ugrizao se za jezik, protrljao koleno, pa pružio ruku i napipavao put duž zida dok nije napipao zavesu. Zavukao je obe ruke u nju, kao krtica, tražeći gde se razdvaja, razmakao je, prešao dlanovima preko romboidnih okaca hladnog saćastog stakla, pronašao kvaku, otvorio prozor i proturio glavu napolje.

Muškarci su se udaljavali. Udesno i malo uniže od njega dva svetla su se kretala kroz tamu. Ferfaks je pretpostavio da gleda na uličicu koja prolazi uz parohijski dom ka crkvi. Iza ta prva dva fenjera bilo ih je još, udaljenijih i bleđih, neki su stajali u mestu, neki su se kretali. Negde daleko lajao je pas. Čulo se kotrljanje kolskih točkova.

Nad glavom mu zaškripaše podne daske.

Ferfaks je zatvorio prozor i napipao put preko sobe do vrata. Naglo ih je otvorio upravo kad je Agnes sišla i skrenula oko stepeništa. Nosila je sveću. Imala je uvijače u kosi, a preko spavačice je ogrnula kaput, koji je stegla oko sebe kad je ugledala Kristofera. „Oče Ferfakse... živu me presekoste!“

„Koji je čas, gospođo Bad? Zašto svi ovako čudno lutaju ulicom?“

Okrenuvši se malo, ona prinese sveću satu. „Dva su sata, gospodine, isto kao i obično.“

„U Ekseteru je običaj da između prvog i drugog sna ostajemo u sobama, a ovde su seljani napolju. Šta je s noćnim časom? Zar im ne preči bičevanje zato što krše zabranu kretanja?“

„Ne obraćamo mi ovde pažnju na zabranu kretanja.“ Brižljivo je izbegavala da pogleda u njega i on shvati da je u gaćama i potkošulji.

Koraknuo je nazad preko praga u radnu sobu i dobacio: „Oprostite što sam u ovom nepristojnom stanju. Ova ponoćna šetnja je običaj meni sasvim nov. Mogu li da dobijem još jednu sveću? Dve, ako možete da ih se lišite?“

„Sačekajte, gospodine, doneću vam.“ Glave i dalje okrenute na drugu stranu, prošla je pored njega u kuhinju. Ferfaks je u mraku potražio mantiju i, još bunovan, nespretnim prstima zakopčao nekoliko dugmeta.

„Evo sveća, izvolite, oče.“ Agnes ih spusti na pod ispred vrata.

Uzeo ih je, zatvorio vrata, pa stavio jednu sveću na sto. Rešio je da, umesto da se kao obično posveti noćnoj meditaciji, potraži kakvo sveže nadahnuće za posmrtno slovo. Kako bi bolje mogao da proceni čoveka nego po suštini njegove biblioteke? Prionuo je na razgledanje polica.

Otac Lejsi je imao stotinu knjiga ili i više. Neke su očigledno bile veoma stare. Imao je naročito upečatljivu zbirku dela čitave vojske učenjaka koji su život posvetili proučavanju Apokalipse. Ferfaks je prstom prelazio preko naslova – *Pad*

čovjekov... *Veliki Nojev potop.. Propast Sodome i Gomore... Bog se razgnevi na Vavilon... Deset pošasti egipatskih... Skakavci iz bezdana... Ognjeno jezero...* Sigurno je bio strašno sumoran čovek, razmišljao je Ferfaks. Nije ni čudo što su ga drugi sveštenici izbegavali.

Izvadio je jednu knjigu nasumice – *Izlivanje sedam čaša gneva: razmatranje o 16. glavi Otkrovenja*. Sama se otvorila na izobeležavanim pasusima:

I sabra ih na mjesto koje se jevrejski zove Armagedon.

I sedmi anđeo izli čašu svoju na vazduh, i iziđe glas veliki iz hrama nebeskog od prijestola, govoreći: Svrši se!

I nastase munje i gromovi i glasovi, i bi veliki zemljotres; takav zemljotres i tako veliki kakav ne bi otkada su ljudi na zemlji.

I grad veliki razdijeli se na tri dijela, i gradovi nezabožacki padoše.²

Sklopio je knjigu i vratio je na policu. Ovakve se zbirke ne bi postidela ni biskupova biblioteka; učinilo mu se neobično što ju je pronašao u ovom malom parohijskom domu u jednom zabačenom selu.

Ponovo je uzeo sveću i prešao do druge vitrine, gde mu pogled smesta privuče polica na kojoj su bili poređani mali tomovi povezani u svetlosmeđu kožu. Prineo je plamičak bliže hrbatima knjiga – *Radovi i izveštaji Društva starinara*. Razbudio se istog časa, jer prepoznao je to ime u tren oka iako je u vreme tih suđenja bio još dete. Ta organizacija je proglašena za jeretičku, njeni službenici su pozatvarani, publikacije zaplenjene i javno spaljene, a sama reč starinar proterana iz upotrebe. Pamtio je kako su sveštenici iz semeništa potpalili lomaču nasred Eksetera. Bilo je to usred zime, pa je gradski živalj bio

² Otkrovenje, 16:16–19. (Prim. prev.)

zadivljen toplotom podjednako koliko i pobožnošću. Ipak evo, postoji još jedan komplet dela zabranjenog društva – u Adikot Sent Džordžu od svih mesta na ovom belom svetu!

Nekoliko trenutaka Ferfaks je izbezumljeno zurio u policu. Devetnaest tomova, i uzana praznina gde je dvadeseti izvučen. Kakvog ovo uticaja ima na njegov sutrašnji zadatak? Lejsi je bio jeretik, u to sad više nije bilo sumnje. Sme li se jeretik, ako se zna da je jeretik, pokopati u osvećenoj zemlji? Da li bi trebalo da odloži ukop, makar leš i bio natruo, dok ne potraži nova uputstva od biskupa?

Brižljivo je razmotrio pitanje. Bio je on praktičan momak, nesklon fanatizmu kome su se podavali neki drugi mlađi sveštenici, umršenih kosa i brada, pomamnih očiju, koji su umeli da nanjuše bogohuljenje kao lovački pas tartufe. Dobio je uputstva da postupa hitro i s taktom, te bi mu najmundrije bilo da nastavi kao što je i nameravao, praveći se da uopšte ništa ne zna. Niko neće moći da dokaže da je išta znao, a ako baš zatreba, uvek može kasnije da izmiri savest pred Bogom i biskupom.

Rešivši tako tu nedoumicu, nastavio je da razgleda radnu sobu. Još dve cele police bile su posvećene istoj opaćini. Video je monografije o pogrebnim mestima, artefaktima, zapisima, spomenicima. Zaprepašćivalo ga je da ih je stari sveštenik tako bezočno izložio, kao da je ova dolina, geografski naročito izolovana, koja se ne obazire na zabranu kretanja noću, nekako izuzeta od vremena i od zakona. Bio je tu jedan debeli tom posvećen drevnim ruševinama u Engleskoj, naslovljen *Antiquis Anglia*, delo izvesnog dr Nikolasa Šadvela, „predsednika Društva starinara“. Ferfaks je na brzinu prošao sa svećom pored drugih naslova, u iskušenju da se zadrži na njima, ali primoravajući se da ih ne zagleda suviše. Posvetio je zatim pažnju vitrini u uglu sobe.

Bila je visoka do grudi, staklo je na njoj bilo veoma staro, video je to jer je bilo potpuno providno i glatko, bez imalo mreškanja koje je bilo plod današnjeg staklarstva. Staklo je

napuklo u gornjem desnom uglu. Police su takođe bile od najfinijeg stakla i pri svetlosti sveće predmeti na njima kao da su nekom čarolijom lebdeli. Sve odreda ih je bilo nezakonito posedovati: novčiće i plastične banknote iz elizabetanskog doba, ključeve, zlatno prstenje, pera za pisanje, predmete od stakla, spomen-pločicu posvećenu nekom kraljevskom venčanju, uske metalne posude za tečnost, svežanj plastičnih slamki, plastični povoj za bebu s izbledelim slikama roda koje nose novorođenčad, beli plastični pribor za jelo, plastične boce raznih oblika i vrsta, plastične kocke jarkih crvenih i žutih nijansi, kalem zelenkastoplavog plastičnog konca za pecanje, plastičnu bebu boje mesa, koja je ostala bez očiju, i na gornjoj polici, na stalku od prozirne plastike, po svemu sudeći diku i ponos čitave te zbirke: jednu od sprava kojima su se drevni ljudi služili da bi komunicirali.

Ferfaks je i ranije viđao polomljene delove takvih sprava, ali nikada neku tako savršeno očuvanu. Osećao je da ga privlači i ovog puta, uprkos samom sebi, nije odoleo da otvori vitrinu i izvadi predmet. Bio je tanji od njegovog malog prsta, manji od njegovog dlana, crn i gladak, presijavao se, napravljen od plastike i stakla. Ležao mu je u ruci težak, nekako prijatno suštastven. Ferfaks se pitao kome li je pripadao i kako je stari sveštenik došao do njega. Kakve li je slike nekada prenosio? Kakvi su zvuci iz njega dopirali? Pritisnuo je dugme na njemu, kao da bi predmet mogao nekim čudom oživeti, ali je sjajna površina odlučno ostala crna i beživotna, i video je u njoj samo odraz vlastitog lica, sablasnog pri plamičku sveće. Okrenuo je spravicu na dlanu. Na poleđini je bio vrhunski simbol hibrisa i bogohuljenja drevnih predaka – jabuka od koje je odgrizen jedan zalogaj.

ČETVRTO POGLAVLJE

Sreda, 10 april: neočekivani ispad na sahrani

U GASIO JE SVEĆE, vratio se u postelju i navukao pokrivač od krpica do brade. U mraku mu je bilo lakše da otera iz glave simbole jeresi starog sveštenika. Bio je zapravo toliko umoran da mu se, uprkos raznim razlozima za uznemirenost, uskoro učinilo kao da se tvrdi kauč rastapa pod njim i disanje mu je postalo duboko i pravilno.

Drugi san mu je bio više ispunjen slikama nego prvi, iako kasnije nije mogao da se seti ničega što je sanjao, osim završne noćne more, koja mu se često vraćala, a počela je da mu dolazi ubrzo pošto su mu roditelji i sestra umrli od znojne groznice, otprilike u vreme kada je poslat da živi kod nekog starog strica. Sanjao je kako ga bosonogog gone kroz nekakav čudan deo grada, a on traži jednu sasvim određenu ulicu, određenu kuću, jedna naročita vrata. Tek kada bi ih pronašao, posle sati traganja – bednu, oronulu zgradu u nekakvoj sirotinjskoj četvrti – i obivši bravu uteturao se preko praga, video bi ponovo roditelje i sestru. Nemo su pružali ruke ka njemu, a on bi se uvek probudio u tom trenutku.

Naglo je otvorio oči. Soba se sivala u svetlosti osvita. Osećao je kako ga negde u pozadini svesti tišti nekakva nelagoda.